

SCURTĂ PRIVIRE FILOSOFICO-JURIDICĂ ASUPRA CETĂȚENIEI UNIUNII EUROPENE

*Prof. univ. dr. Ioan Humă
Universitatea „Danubius” din Galați*

(RÉSUMÉ)

Dans l'esprit des Traités de Maastricht et d'Amsterdam, la citoyenneté de l'UE ne saurait être un type en soi et pour soi de citoyenneté, situé à côté de, au-dessus de ou en opposition avec celle nationale ; elle se légitime simplement par son support et corrélât national. A son tour, elle peut aiguillonner la citoyenneté nationale, en en entretenant la conscience critique des limites, mais aussi son aspiration de s'auto dépasser par des actes de création. Voilà pourquoi la citoyenneté, si - d'un point de vue ontologique - elle revêt un caractère secondaire, elle n'est aucunement secondaire dans sa finalité axiologique et intégrative.

Tratatul de la Amsterdam (TA) a adus o semnificativă nuanțare în ce privește natura și condiția juridică a cetățeniei Uniunii. Pe fondul prevederii Tratatului de la Maastricht (TM), după care „este cetățean al Uniunii orice persoană având naționalitatea unui Stat Membru”, TA stipulează: „Cetățenia Uniunii completează cetățenia națională și nu o înlocuiește”. Această precizare dezvăluie, dincolo de aparențe, o **judecată de valoare**. Cetățenia este o instituție juridică pentru că este o valoare politică, aptă să se obiectiveze plenar în statul de drept. Dar ea îngemănează totodată numeroase alte ecouri valorice din tabla valorilor sociale. În sfera sa, cetățenia reflectă societatea întregă, așa cum se prezintă la un moment dat. Încât, departe de a fi o abstracție retorică sau o formulă juridică goală, ea concentrează achiziții de civilizație și de mentalitate civică. Cetățenia națională este, de aceea, expresia emblematică a condiției umane în ipostaza angajării civice, a exercițiului social al libertății, demnității și responsabilității insului ca personalitate activă. Statele și societatea lor civilă se definesc și prin setul valorilor exprimate cu mijloacele specifice ale instituției juridice a cetățeniei, înțeleasă, astfel, ca o categorie **atributivă**. Ea dezvăluie o întregă metafizică politică. Iar integrarea europeană nu avea cum să nu antreneze întrebări, atitudini și reacții la presiunile factorilor - obiectivi și subiectivi - de determinare a regimului juridic al cetățeniei, cu atât mai mult cu cât aceasta este strâns legată de suveranitatea statului. Internaționaliștii de tot felul, de ieri și de azi, au văzut și văd în cetățenia legată de statul național o întruchipare remanentă, poate chiar desuetă, a etapei formării statelor naționale și a suveranității absolute. Desigur, integrarea europeană nu putea lăsa neatinsă abordarea clasică a problematicii cetățeniei. Ceea ce putem vedea și susține este în primul rând faptul că, până la integrarea europeană, cetățenia virtualilor membri ai Uniunii era intrinsec **națională**, încât a vorbi, pentru acea etapă, de cetățenia **națională** înseamnă a folosi, așa cum se procedează rutinier, o exprimare tautologică. Integrarea, consolidată prin crearea UE, a necesitat și instituirea **cetățeniei Uniunii**.

În al doilea rând, este evident că legitimarea cetățeniei Uniunii este un act de novație politico-juridică întemeiat pe **valorizarea**, nu pe negarea cetățeniei naționale, deși, prin

definiție, un act novator cuprinde în sine și momentul negației. Dar însuși criteriul cetățeniei Uniunii stă în principiul naționalității: este declarat cetățean al Uniunii „orice persoană având naționalitatea unui Stat Membru”. Desigur, naționalitatea nu este și nu poate fi privită exclusivist bioetic, ca un dat absolut, primordial și fatal; ea **s-a socializat** tot mai mult, deși nu-și pierde, prin aceasta, așa cum pretind unii teoreticieni sau politicieni, încărcătura etnică, încă în bună măsură definitorie. Este o etnicitate **istorică**, întemeiată tot mai mult în spiritualitate și în adevărul ființial la valorile ei constitutive, nu în „vocea sângelui” și în alte exclusivisme atavice. În felul acesta, naționalitatea există și are a se regăsi deschizându-se spre noi forme de socialitate. În consecință, **principiul naționalității unește, nu desparte cetățenia Uniunii de aceea a statelor membre; el este firul continuității lor, vasul lor comunicant**. De aici și statutul cetățeniei Uniunii, care **completează** cetățenia națională, nu o neagă, înlocuind-o. Achizițiile de experiență civică specifică națiunilor, precum și valorile ireductibile, conjuncte lor, îmbogățesc conținutul cetățeniei Uniunii; prin ele, aceasta se ridică de la conceptul abstract și de la proiectul voluntarist la regimul palpabil al unei instituții juridice viabile; suportul ei generator este tocmai diversitatea ireductibilă a valorilor etic-naționale, proprii cetățenilor statelor Uniunii. În acest sens, **cetățenia Uniunii se edifică inductiv**. Motiv pentru care relația ei cu cetățenia națională nu este de la **genul proxim** la **diferența specifică**; cetățenia națională nu se susține ontologic prin raportare la aceea unională, iar axiologic, ea cuprinde în propria-i condiție elementele de universalitate ce o consacră ca valoare politico-juridică. Aici nu e nevoie de medierea cetățeniei Uniunii ca pretins purtător unic de universalitate. Aceasta nu este o transcendență, ci subzistă, cum se precizează în TA, ca o completare la aceea națională. Relația lor de conjuncție funcțională este totuși univoc întemeietoare. Numai ca cetățean al unei patrii poți resimți și trăi condiția cetățeanului Uniunii. Ultima dintre ele nu poate fi revendicată **abstract** nici de către apatrizii trăitori în Europa; ei au totuși o patrie de suflet, în numele căreia aspiră la statutul de cetățean al Uniunii. Altfel, ideea de cetățean universal, deși are o recunoscută carieră încă în gândirea politică mai veche, este mai mult decât o inadvertență; în pofida grandorii unui ecumenism subsumat, ea probează un vid de gândire și un nihilism greu de mascat întrucât pretinde să construiască universalismul condiției umane dincolo de orice suport ontologic. Or acesta se originează cu necesitate în sentimentul apartenenței la o patrie: naturală, adoptată sau măcar imaginată. Numai în limitația cathartică, metafizică a Patriei află temeiul și fiorul valorilor eterne. Bieții internaționaliști! Ei nu știu sau se fac a nu ști că ideea patriei universale este o contradicție în termeni, așa cum este și aceea a cetățeniei universale. Patria e Patrie pentru că nu e un spațiu fizic sau psihic nelimitat; în limitația ei stă întreaga ei personalitate infinit complinitorie. Iar cetățenia, ca apartenență formal statuată la **cetatea dată**, nu poate fi universală. Proteismul ei civic și politic stă în localismul ei recuperator de energii și dornic la acea deschidere născută din conștiința limitației. De bună seamă, atunci când umanitatea va atinge stadiul condiției cosmice, termenii problemei se vor schimba. E drept, tentative de universalizare a cetățeniei nu au lipsit din istoria politică a umanității. Orice imperiu și universalism subsecvent, dacă nu se revendicau cosmicității (mai ales religioase), jinduiau măcar la o universalitate pe care o afixau ca justificare a puterii deținute și a lărgirii, în numele universalismului, a cuceririlor teritoriale. În fapt, era, însă, vorba de o confiscare politică și ideologică a universalității adevărate, confiscare sprijinită și prin tentativa de acreditare, într-o formă istorică sau alta, a ideii de cetățean universal.

Referitor la cetățenia UE, aceasta nu poate fi - în baza celor afirmate mai sus - un tip în sine și pentru sine de cetățenie, situat alături, deasupra sau în opoziție cu aceea națională; ea se legitimează doar prin suportul și corelatul ei național. Totodată, la rândul-i, poate da imbold cetățeniei naționale, întreținându-i conștiința critică a limitelor, dar și năzuința autodepășirii prin acte de creație. De aceea, cetățenia UE, dacă are **caracter secund** sub aspect ontologic, nu este nicidecum secundară în finalitatea ei valorică și integrativă.

Cât privește raportul juridic dintre cele două forme de cetățenie, acesta nu este unul de drept constituțional, cu reduții aici inacceptabile, proprii unei construcții etatice federative. Uniunea Europeană este - și în această privință - un edificiu specific, în orice caz, nonfederativ, capabil să-și sporească în timp originalitatea.

În baza celor prezentate, apreciem că în modificările realizate de TA asupra unora dintre prevederile TM subzistă implicat **spiritul socialitar** al TA, apt să confere Comunității Europene o funcție de construcție socială sporită, menită a îngloba obiectivele economice, dar și a le depăși spre noi orizonturi sociovalorice. Referitor la modificările aduse de TA la Tratatul Uniunii Europene, ele privesc mai mult decât aspectul politic: anume, construcția unui cadru ontosocial integrativ la nivelul UE, cu rol de **structură generativă** de noi relații, **supraordonată** instituțiilor, procedurilor și mecanismelor comunitare, dar **emergentă** entităților statale și naționale componente, în măsură să le coreleze în realizarea și realitatea deplină a unității lor instituite. Privită din această perspectivă, cetățenia UE are a exprima concentrat un proces în plină desfășurare. Ea nu se mărginește, însă, să-l reflecte, ci se angajează ca factor subiectual activ, juridic formalizat, în edificarea Europei unite.